

Instytucja sędziów pokoju na przykładzie USA

1. Wstęp

Instytucja sędziego pokoju (ang. *justice of the peace*) występuje obecnie w kilkunastu państwach świata, np. w Stanach Zjednoczonych, Belgii, Nowej Zelandii, Kanadzie i Anglii. W zależności od kraju pełnią oni różnorakie funkcje, związane jednak przede wszystkim ze sprawami mniejszej wagi, funkcjonując na samym dole hierarchii sądownictwa. Przykładowo w Teksasie do kompetencji sędziów pokoju należy prowadzenie ceremonii ślubnych¹ lub rozpatrywanie spraw o występki (ang. *misdemeanor*) zagrożone karą grzywny². Teksas nie jest przy tym jedynym amerykańskim stanem, w którym istnieje instytucja sędziów pokoju, gdyż funkcjonują oni także w Arizonie, Minnesocie czy New Hampshire. Na samym początku należy zaznaczyć, że instytucja sędziów pokoju nie jest obowiązkowym elementem systemu sądowniczego, a w wielu stanach nie funkcjonuje ona w ogóle. Zakres spraw rozpoznawanych przez sędziów pokoju w poszczególnych stanach różni się od siebie, choć można wskazać tu wiele podobieństw. Jest to niewątpliwie instytucja lokalna, która w wielu miejscach już zanikła. Zasadniczo występuje ona obecnie wyłącznie poza terenami miejskimi. Wspomniane różnice dotyczą również między innymi wymagań do objęcia stanowiska sędziego pokoju, takich jak wymagane kwalifikacje czy cechy osobiste kandydata. Odmienności mogą występować nie tylko na szczeblu stanowym, ale także wśród poszczególnych hrabstw danego stanu.

Celem niniejszej pracy jest analiza funkcjonowania instytucji sędziów pokoju w obecnym systemie prawnym Stanów Zjednoczonych Ameryki na przykładzie rozwiązań występujących w poszczególnych stanach. W ramach pracy nastąpi odniesienie do historii tej instytucji, a także próba oceny jej skuteczności, która była kwestionowana już ponad 80 lat temu³.

¹ Texas Family Code, Section 2.202.

² Konstytucja Stanu Teksas, Article 5, Section 19.

³ Ch.H. Smith, *The Justice of The Peace System in the United States*, s. 19–23, <http://scholarship.law.berkeley.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3925&context=californialawreview> [dostęp 30.07.2017].

2. Rys historyczny

Aby móc lepiej poznać i zrozumieć ideę instytucji sędziów pokoju, należy odwołać się do jej historii i roli w czasach przeszłych. Pierwszy raz nazwy tej użyto w Anglii w wydanym przez Edwarda III akcie *Justices of the Peace Act* z 1361 r. Niemniej jednak w tamtym czasie funkcjonariusze ci pełnili inne zadania niż obecnie. Według przywołanego aktu na każde hrabstwo wyznaczany był przedstawiciel monarchy, który miał za zadanie strzec porządku. Jego zadania sprowadzały się do zapobiegania nieprawemu działaniu przeciwko innym osobom lub państwu, ze wskazaniem na moralizowanie i niedopuszczanie do ponownego wystąpienia takiego stanu rzeczy⁴. Akt ten wskazywał wprost na powinności sędziego, mówiąc m.in. o ściganiu, aresztowaniu, a w końcu wymierzeniu sprawiedliwej sankcji dla osób „niedobrej sławy” (ang. *not of good fame*), adekwatnej do popełnionego czynu.

Początków instytucji sędziów pokoju należy jednakże poszukiwać znacznie wcześniej. W 1195 r. w czasie panowania Ryszarda I Lwie Serce Hubert Walker, arcybiskup oraz prawnik, powołał rycerzy zwanych *keepers of the peace*. Ich głównym zadaniem było stanie na straży porządku w niespokojnych rejonach oraz sprawowanie pieczy nad przestrzeganiem prawa królewskiego⁵. Z czasem przekształcili się oni w *conservators of the peace*, których kompetencje stopniowo rozszerzano. Należy jednak zaznaczyć, że proces ten nie był jednolity dla całego kraju, a lokalne zmiany zachodziły niezależnie od siebie. W ogólnym założeniu mieli oni stanowić organ podległy administracji centralnej, który byłby niezależny od korupcji i wpływów na poziomie lokalnym, przez co bardziej sprawiedliwy w swoich działaniach. Początkowo rycerze byli zobowiązani jedynie do doprowadzenia podejrzanych lub winnych do szeryfa, będąc też częściowo od nich zależnymi. Dopiero z czasem zaczęli działać ramię w ramię aż do przeobrażenia w niezależną instytucję w 1361 r.⁶ Sugerowano nawet, w czasie późniejszego panowania Edwarda III, aby każdy szeryf wybrał „dobrego człowieka”, który miał mu pomagać w sprawowaniu obowiązków. Byli oni bezpośrednio odpowiedzialni nie tylko za porządek, ale też za stopień bezpieczeństwa na traktach⁷. Genezy rozwoju tej instytucji można doszukiwać się w niespokojnej sytuacji w kraju spowodowanej wojną stuletnią

⁴ Ch.A. Beard, *The Office of Justice of the Peace in England in Its Origin and Development*, Nowy Jork 1967, s. 38-40.

⁵ Zob. *ibidem*, s. 11-16 oraz L.M. Boyer, *The Justice of the Peace in England and America from 1506 to 1776. A Bibliographic History*, „The Quarterly Journal of the Library of Congress” 1977, Vol. 34, No. 4, s. 315-326.

⁶ G. Candace, *Sixteenth-Century Justices of the Peace: Tudor Despotism on the County Level*, <http://www.loyno.edu/~history/journal/1990-1/gregory.htm> [dostęp 30.07.2017].

⁷ Ch.A. Beard, *op. cit.*, s. 15-25.

z Francją, która odbijała się na sytuacji wewnętrznej państwa. Żołnierze, maruderzy oraz rabusie wykorzystywali fakt słabości organów państwa, przez co rósł poziom bezprawia⁸.

Pewne zmiany instytucja sędziów pokoju przeszła w czasie panowania dynastii Tudorów w XVI w., gdy znalazła się w centrum zainteresowania rosnącej w siłę warstwy *gentry*, która chciała wykorzystać instytucję sędziów do rozszerzenia swojej władzy⁹. W tym czasie zwiększył się zakres kompetencji sędziów pokoju w sprawach kryminalnych oraz ekonomicznych. Wzrosła także ich liczba do nawet kilkudziesięciu w hrabstwie. Powoływanie sędziów pokoju spośród osób z góry wybranych przez lokalną elitę, pomimo stale rosnącej ich liczby, powodowało stopniową utratę zaufania do tej instytucji wśród niższych warstw (wszak najczęściej zostawali nimi właśnie przedstawiciele *gentry*). Osoby te rzadko posiadały wykształcenie prawnicze, w związku z czym zaczęły ukazywać się *quasi*-poradniki, będące swoistymi instrukcjami postępowania. W XVI w. pojawiło się ponad pięćdziesiąt edycji czterech różnych pozycji, z czego pierwszą z nich była *The Boke of Justices of Peas* z 1506 r.¹⁰ Niestety, żadna z nich, wraz z kolejnymi wydaniem, nie była nowelizowana, co powodowało, iż bardzo szybko stawały się anachroniczne¹¹. Dopiero wydane w 1581 r. dzieło Wiliama Lamberta, sędziego pokoju Kentu, pt. *Eirenarcha* poprawiło ten stan rzeczy. Jego rewizja z 1590 r. stała się podwaliną do reformy, która wprowadziła m.in. wynagrodzenie dla pełniących urząd sędziego pokoju. Dotychczas był to bowiem urząd bezpłatny, co miało bezpośredni wpływ na skuteczność działań *justices of the peace* z uwagi na możliwość przekupstwa oraz niski stopień zaangażowania w wykonywanie obowiązków.

Z początkiem wieku siedemnastego sędziowie pokoju stali się najważniejszymi osobami w hrabstwie. Wszyscy sędziowie z danego hrabstwa zasiadali w *General Sessions of the Peace* (z ang. Generalne Sesje Pokoju), odbywających się cztery razy do roku. Na posiedzeniach decydowano o większości spraw administracyjnych w hrabstwie, przez co zyskali oni wpływ nie tylko na sprawy wynikające wprost z ich obowiązków. Natomiast w zakresie ich zadań mieściło się wówczas m.in. karanie chłostą zbiegłej służby, odsyłanie do ostatniego stałego miejsca pobytu włóczęgów oraz kontrola nad budową mostów i dróg publicznych¹². Rozwijała się również literatura poświęcona przedmiotowi. Publikowano kolejne pozycje, takie jak anonimowa *The Complete Justice, A Sure Guide for his Majesties Justice of Peace* Williama Shepparda czy też *The Countrey Justice* Michaela Daltona¹³.

⁸ L.M. Boyer, *op. cit.*, s. 315–326.

⁹ G. Candace, *op. cit.*

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ L.M. Boyer, *op. cit.*, s. 315–326.

¹² Ch.A. Beard, *op. cit.*, s. 78–84.

¹³ L.M. Boyer, *op. cit.*, s. 315–326.

Pozostawiając rozważania na temat genezy instytucji sędziów pokoju w Anglii, należałoby przejść do historii *justices of the peace* na Nowym Kontynencie. W 1634 r. w hrabstwach zaczęli funkcjonować komisarze, którzy pełnili niemalże takie same funkcje jak sędziowie pokoju w swoim kraju macierzystym, a właściwą im nazwę otrzymali w 1661 r. Do końca XVII w. stali się właściwi we wszystkich sprawach karnych, oprócz tych zagrożonych karą śmierci¹⁴. Dla przykładu można wskazać Massachusetts, gdzie byli odpowiedzialni także za utrzymanie mostów czy karanie heretyków. W Wirginii zajmowali się natomiast utrzymaniem dróg publicznych, mostów, a także wsparciem dla biednych dzieci¹⁵. Można tu zauważyć pewną analogię do zadań sędziów pokoju sprzed przeszło 350 lat. Pod koniec XVII w. sędziowie pokoju otrzymali również uprawnienia do ustanawiania lokalnych podatków i osiedlania nowych osadników¹⁶. W przeciwieństwie jednak do swoich odpowiedników z Anglii kolonialnym sędziom często brakowało odpowiedniej pomocy w postaci literatury poświęconej wykonywaniu obowiązków sędziego. Popularne stało się więc korzystanie z istniejącego już dorobku zza oceanu. Dzieła te były sprowadzane, a następnie rozprowadzane w poszczególnych stanach, zwłaszcza że już od drugiej połowy XVII w. w części stanów wydano zarządzenia, aby każdy sędzia pokoju był zaopatrzony w odpowiednie instruktaże – np. w Maryland takimi pozycjami były *Collection of the Statues* oraz *The Countrey Justice*¹⁷.

Na „prawdziwie amerykańską” pozycję trzeba było czekać do 1736 r., gdy George Webb, sędzia pokoju w jednym z hrabstw Virginii, wydał *The Office and Authority of a Justice of Peace*¹⁸. W tym czasie widoczne stały się już różnice pomiędzy poszczególnymi stanami w zakresie obowiązków i praw sędziów. Należy też wskazać, że trzy największe instruktaże dla sędziów pokoju wydano w południowych stanach, gdzie w XVIII w. rosła liczba zadań, jakie im przydzielano, w odróżnieniu od ich odpowiedników z północy, którym bliżej było pod względem zakresu kognicji do systemu angielskiego¹⁹. W XIX w. nastąpił powolny spadek znaczenia sędziów pokoju, a trend ten

¹⁴ S.M. Ames, *County Court Records of Accomack-Northampton, Virginia 1632-1640*, Washington 1954, s. 20-41.

¹⁵ J.H. Smith, *Colonial Justice in Western Massachusetts (1639-1702). The Pynchon Court Record, An Original Judges' Diary of the Administration of Justice in the Springfield Courts in the Massachusetts Bay Colony*, Cambridge 1961, s. 69.

¹⁶ W.H. Loyd, *The Early Courts of Pennsylvania*, Boston 1910, s. 47.

¹⁷ J.H. Smith, P.A. Crowl, *Court Records of Prince Georges County, Maryland 1696-1699*, Washington 1964, s. 27.

¹⁸ Właśc. G. Webb, *The Office and Authority of a Justice of Peace. And Also the Duty of Sheriffs, Coroners, Church-wardens, Surveiors of Highways, Constables, and Officers of Militia. Together with Precedents of Warrants, Judgments, Executions, and Other Legal Process, Issuable by Magistrates Within Their Respective Jurisdictions, in Cases Civil Or Criminal. And the Method of Judicial Proceedings, Before Justices of Peace, in Matters Within Their Cognisance Out of Sessions. Collected from the Common and Statute Laws of England, and Acts of Assembly, Now in Force; And Adapted to the Constitution and Practice of Virginia*, Williamsburg 1773.

¹⁹ L.M. Boyer, *op. cit.*, s. 315-326.

zapoczątkowano na terenach miejskich. Odtąd sędziowie pokoju stopniowo tracili swoje szerokie uprawnienia w każdym zakresie na rzecz pomniejszych spraw cywilnych, karnych lub porządkowych.

3. Współczesny model funkcjonowania sędziów pokoju

Obecnie występuje wyraźna tendencja do ograniczania zakresu właściwości sędziów pokoju i jednoczesnego przekazywania im do rozpoznawania spraw mniejszej wagi, co ma na celu odciążenie pozostałych instytucji sądowych. Jak już wspomniano, regulacja instytucji sędziów pokoju odbywa się na szczeblu stanowym, przez to występują znaczne różnice w jej funkcjonowaniu²⁰. Należy wskazać, że istnieją stany, w których formalnie taka instytucja istnieje, jednakże w praktyce sędziowie pokoju nie występują – np. Alabama²¹ (spadek znaczenia nastąpił ze względu na wąski zakres jurysdykcji pokrywający się jednocześnie z właściwością innych organów).

Sędziowie pokoju wybierani są na różnej długości kadencji. Ich jurysdykcja w sprawach cywilnych jest najczęściej ograniczana wartością przedmiotu sporu. W sprawach karnych uprawnienia sędziów pokoju, w stosunku do dawnych regulacji, są niewielkie i dotyczą najczęściej wystawiania nakazów zatrzymania, rozstrzygania spraw o wykroczenia drogowe lub ogólnie pojęte naruszenia spokoju. Nie jest to jednak regułą i sędziowie pokoju mogą być zupełnie wyłączeni z uczestnictwa w rozpoznawaniu spraw cywilnych oraz karnych. Sędziowie pokoju posiadają natomiast stosunkowo szerokie kompetencje, które można by określić zbiorczym mianem „notarialnych”.

W każdym stanie, w którym instytucja ta realnie funkcjonuje, działają również organizacje zrzeszające sędziów pokoju, mające na celu ochronę ich interesów, prowadzenie działalności edukacyjnej oraz ułatwienie obywatelom kontaktu z sędziami.

W dalszej części niniejszej pracy zostanie dokładniej scharakteryzowana instytucja sędziów pokoju w stanach: Arizona, Teksas, New Hampshire i Massachusetts.

3.1. Arizona

Podstawa prawna funkcjonowania *justices of the peace* wynika wprost z konstytucji stanu, która w ogólny sposób określa zakres ich jurysdykcji, powierzając szczegółową regulację aktom prawnym niższego rzędu²². Konstytucja pozostawia także do regulacji ustawowej określenie liczby sędziów przypadających na każdy okręg (ang. *precinct*),

²⁰ Justice of the Peace definition, <http://legal-dictionary.thefreedictionary.com/justice+of+the+peace> [dostęp 30.07.2017].

²¹ Konstytucja Stanu Alabama, Section 168.

²² Konstytucja Stanu Arizona, Article 6, Section 32.

długość ich kadencji oraz uprawnienia i obowiązki²³. Sędziowie pokoju wybierani są w Arizonie w wyborach powszechnych na czteroletnie kadencje²⁴. Aby zostać sędzią, należy spełnić określone prawem wymagania, takie jak: posiadanie statusu zarejestrowanego wyborcy (ang. *registered voter*) w Arizonie, zamieszkiwanie na terenie danego okręgu czy opanowanie umiejętności czytania i pisanie w języku angielskim²⁵. Do obowiązków sędziów należy natomiast:

- I. orzekanie w sprawach cywilnych, w których wartość przedmiotu sporu nie przekracza 10 000 \$²⁶, dotyczących niedotrzymania warunków umowy, skarg konsumenckich lub kwestii eksmisji²⁷; w hrabstwach zamieszkanym przez więcej niż 2 mln mieszkańców sędziowie pokoju orzekają również w *small claims cases*²⁸, czyli w sprawach o drobne roszczenia, które odbywają się bez udziału pełnomocników i w których nie przysługują środki zaskarżenia – tutaj kwotą graniczną jest 3500 \$²⁹,
- II. orzekanie w sprawach karnych, przy czym są to sprawy o występki³⁰, takie jak spożywanie alkoholu przez nieletnich, naruszenie sądowych zakazów nękania, wystawianie fałszywych czeków, napaść czy też prowadzenie pojazdu pod wpływem środków odurzających³¹,
- III. rozpatrywanie zarówno cywilnych, jak i karnych spraw dotyczących wszelakich rodzajów naruszeń drogowych³².

Przypomnieć należy, że w Arizonie nie wymaga się od sędziów pokoju znajomości prawa.

3.2. Teksas

Funkcjonowanie instytucji sędziów pokoju wynika ze stanowej konstytucji, która określa nie tylko zakres ich jurysdykcji oraz długość kadencji, lecz także szczegółowe zasady ustalania liczby sędziów dla poszczególnych hrabstw. Oryginalnym rozwiązaniem przewidzianym przez teksańskie prawodawstwo jest obowiązek ukończenia 80-godzinnego specjalnego szkolenia w pierwszym roku sprawowania urzędu sędziego oraz

²³ *Ibidem*.

²⁴ Arizona Revised Statutes, Section 22-111.

²⁵ Justice Courts, <https://www.azcourts.gov/AZ-Courts/Justice-Courts> [dostęp 30.07.2017].

²⁶ Arizona Revised Statutes, Section 22-201.

²⁷ <https://www.azcourts.gov/AZ-Courts/Justice-Courts> [dostęp 30.07.2017].

²⁸ Arizona Revised Statutes, Section 22-201.

²⁹ Arizona Revised Statutes, Section 22-503, Arizona Revised Statutes, Section 22-512 oraz Arizona Revised Statutes, Section 22-519.

³⁰ Arizona Revised Statutes, Section 22-301.

³¹ <https://www.azcourts.gov/AZ-Courts/Justice-Courts> [dostęp 30.07.2017].

³² *Ibidem*.

20-godzinnych kursów uzupełniających w każdym kolejnym roku czteroletniej kadencji³³. W tym celu powołano nawet Tekszańskie Centrum Treningowe Sędziów Pokoju (ang. *Texas Justice Court Training Center*)³⁴. Tak jak w Arizonie, sędziowie wybierani są tu w drodze wyborów powszechnych³⁵. W zakresie kompetencji sędziów pokoju mieszczą się:

- I. sprawy karne dotyczące wykroczeń karalnych tylko grzywną³⁶ (przez teksański kodeks karny takie wykroczenia są określone jako Klasa C (ang. *Class C*); w kategorii tej mieszczą się przestępstwa drogowe lub spożywanie alkoholu w miejscu publicznym; jednakże, jeśli oskarżenie o wykroczenie drogowe zostanie wytoczone przez miasto, to właściwy do rozpoznania sprawy będzie sąd miejski, natomiast gdy oskarżenie zostanie wytoczone przez stan albo hrabstwo, to rozpoznanie sprawy będzie należało do sędziego pokoju,
- II. wyłączna jurysdykcja (ang. *exclusive jurisdiction*) w sprawach cywilnych, w których wartość przedmiotu sporu wynosi 200 \$ lub mniej³⁷,
- III. „oraz jurysdykcja nad innymi sprawami przewidzianymi przez prawo”³⁸, co oznacza m.in. sprawy cywilne, w których wartość sporu wynosi do 10 000 \$³⁹,
- IV. prowadzenie ceremonii ślubnych⁴⁰.

Należy w tym miejscu wskazać na różnicę w liczbie sędziów pokoju w poszczególnych hrabstwach, która jest wprost uzależniona od populacji danego hrabstwa. Dla przykładu: dla hrabstwa zamieszkiwanego przez mniej niż 18 tys. mieszkańców tworzony jest jeden okręg (ang. *precinct*), w którym urzęduje jeden sędzia pokoju; w razie potrzeby liczbę okręgów w hrabstwie można zwiększyć do 4⁴¹. W hrabstwie, które liczy ponad 50 tys. mieszkańców, liczba okręgów wynosi minimalnie 4, a maksymalnie 8⁴². Natomiast w okręgach hrabstwa o populacji większej niż 150 tys. może być wybierany więcej niż jeden sędzia pokoju⁴³. Interesujące jest przy tym, że te stosunkowo szczegółowe zasady, odnoszące się do liczby sędziów dla poszczególnych okręgów, wynikają bezpośrednio z samej konstytucji stanowej.

³³ Texas Government Code, Section 27.005.

³⁴ <http://www.tjctc.org> [dostęp 30.07.2017].

³⁵ Texas Election Code, Section 52.092.

³⁶ Konstytucja Stanu Teksas, Article 5, Section 19.

³⁷ *Ibidem*.

³⁸ *Ibidem*.

³⁹ Texas Government Code, Section 27.031.

⁴⁰ Texas Family Code, Section 2.202.

⁴¹ Konstytucja Stanu Teksas, Article 5, Section 18.

⁴² *Ibidem*.

⁴³ *Ibidem*.

3.3. New Hampshire

Już postanowienia Konstytucji stanu z 1784 r. zawierają częściową regulację instytucji *justices of the peace*, dotyczącą m.in. pięcioletniej kadencji sędziów⁴⁴. Również wtedy wprowadzono możliwość usunięcia sędziego ze stanowiska z uzasadnionej przyczyny, przy czym poprawką z 1966 r. doprecyzowano przepis w zakresie procedury pozbawienia urzędu⁴⁵. Sędziowie pokoju wybierani są przez gubernatora przy pomocy (ang. *with the advice and consent*) rady wykonawczej⁴⁶. Aby zostać sędzią, należy od co najmniej 3 lat być zarejestrowanym wyborcą w stanie New Hampshire, a ponadto złożyć pisemne oświadczenie o dotychczasowej karalności (nie dotyczy wykroczeń drogowych)⁴⁷. Zakres kompetencji sędziów obejmuje:

- I. prowadzenie ceremonii ślubnych⁴⁸,
- II. przyjmowanie zeznań pod przysięgą (ang. *depositions*)⁴⁹,
- III. przyjmowanie szeroko pojętej przysięgi (ang. *administer the oath*)⁵⁰,
- IV. przyjmowanie poświadczeń określonych dokumentów i czynności (ang. *taking an acknowledgment*)⁵¹,
- V. wystawianie nakazów aresztowania⁵²,
- VI. wystawianie nakazów przeszukania⁵³.

Co ciekawe, konstytucja zawiera delegację przewidującą, że parlament stanowy może powierzyć sędziom pokoju rozpoznawanie spraw cywilnych o odszkodowania, w których wartość przedmiotu sporu nie przekracza kwoty 100 \$⁵⁴.

3.4. Massachusetts

W stanie Massachusetts instytucja sędziów pokoju jest rozwiązaniem powszechnie funkcjonującym w praktyce, a przepisy regulujące zakres ich działalności zawarto w konstytucji oraz ustawodawstwie stanowym. *Justices of the peace* są powoływani przez gubernatora przy udziale (ang. *with the advice and consent*) rady wykonawczej⁵⁵.

⁴⁴ Konstytucja Stanu New Hampshire, Article 75.

⁴⁵ Konstytucja Stanu New Hampshire, Article 73.

⁴⁶ New Hampshire Revised Statutes, Section 455-A:1.

⁴⁷ New Hampshire Revised Statutes, Section 455-A:2.

⁴⁸ New Hampshire Revised Statutes, Section 455-A:3.

⁴⁹ New Hampshire Revised Statutes, Section 517:2.

⁵⁰ New Hampshire Revised Statutes, Section 455-A:3; New Hampshire Revised Statutes, Section 21:25 oraz New Hampshire Revised Statutes, Section 42:2.

⁵¹ New Hampshire Revised Statutes, Section 455-A:3 oraz New Hampshire Revised Statutes, Section 455-B:2.

⁵² New Hampshire Revised Statutes, Section 592-A:5 oraz New Hampshire Revised Statutes, Section 592-A:8.

⁵³ New Hampshire Revised Statutes, Section 595-A:1.

⁵⁴ Konstytucja Stanu New Hampshire, Article 77.

⁵⁵ Konstytucja Stanu Massachusetts, Chapter II, Section I, Article IX.

Warto zauważyć, że sędziowie pokoju mogą być odwołani przez tę samą instytucję, która ich powołała, czyli gubernatora stanu działającego w porozumieniu z radą⁵⁶. Kadencja sędziów trwa siedem lat⁵⁷, a do ich obowiązków należy:

- I. prowadzenie ceremonii ślubnych⁵⁸, dopełnianie formalności związanych z zawarciem małżeństwa⁵⁹,
- II. przyjmowanie poświadczeń określonych dokumentów i czynności (ang. *take acknowledgment of a deed*)⁶⁰,
- III. przyjmowanie szeroko pojętej przysięgi (ang. *administer oaths or affirmations*)⁶¹,
- IV. przyjmowanie zeznań pod przysięgą⁶²,
- V. zwoływanie zebrań (posiedzeń) określonych grup (organów wewnętrznych), np. korporacji⁶³, organizacji religijnych (ang. *religious societies*)⁶⁴.

Na marginesie warto wspomnieć, że w Massachusetts istnieje możliwość ubiegania się przez każdą osobę o udzielenie specjalnego zezwolenia do poprowadzenia konkretnej uroczystości ślubnej w danym dniu i miejscu (ang. *one-day marriage designation*)⁶⁵.

4. Zalety i wady instytucji sędziów pokoju

Z funkcjonowaniem w praktyce instytucji sędziów pokoju wiążą się pewne wątpliwości. Jest to instytucja występująca na lokalnym szczeblu, mająca pomagać obywatelowi i stanowić próbę zbliżenia administracji państwowej do interesanta w celu usprawnienia jego codziennego życia. Ponadto, o czym nie można zapominać, zapewnia ona też przede wszystkim odciążenie sądów. Jednakże z lokalnego charakteru tej instytucji wynikają również jej pewne wady. Główną z nich jest potencjalna możliwość zajmowania tego urzędu przez osoby nieodpowiednie do pełnienia takiej roli, to znaczy nieposiadające stosownych predyspozycji osobistych oraz bez odpowiedniego przygotowania z zakresu wiedzy prawniczej potrzebnej do zajmowania stanowiska. W Teksasie wprowadzono w tym celu specjalne szkolenia, z drugiej strony w Arizonie brak jest właściwie

⁵⁶ Poprawki do Konstytucji Stanu Massachusetts, Article XXXVII.

⁵⁷ Konstytucja Stanu Massachusetts, Chapter III, Article III.

⁵⁸ General Laws of the Massachusetts, Chapter 207, Section 38.

⁵⁹ General Laws of the Massachusetts, Chapter 207, Section 40.

⁶⁰ General Laws of the Massachusetts, Chapter 222, Section 1A.

⁶¹ *Ibidem*.

⁶² General Laws of the Massachusetts, Chapter 233, Section 26 oraz General Laws of the Massachusetts, Chapter 233, Section 42.

⁶³ General Laws of the Massachusetts, Chapter 155, Section 15.

⁶⁴ General Laws of the Massachusetts, Chapter 67, Section 29.

⁶⁵ General Laws of the Massachusetts, Chapter 207, Section 39.

jakichkolwiek wymagań co do przygotowania merytorycznego, co może mieć negatywny wpływ na jakość sprawowania urzędu⁶⁶.

Kolejną kwestią wartą odnotowania jest forma wybierania sędziów pokoju, którzy co do zasady nie są powoływani przez organ apolityczny, oceniający ich merytoryczne przygotowanie. W części stanów urzędy sędziów, w tym sędziów pokoju, obsadzane są nawet w drodze wyborów o charakterze partyjnym (ang. *partisan election*). Zauważyć wreszcie trzeba, że problematyczne może być zachowanie bezstronności przez sędziego w sytuacji, gdy zna strony sporu lub ma z nimi styczność na polu gospodarczym. Wystąpienie takiej sytuacji jest wysoce prawdopodobne, gdyż sędzia pokoju funkcjonuje na szczeblu hrabstwa bądź mniejszej jednostki podziału terytorialnego, w określonej społeczności lokalnej, przez co ferowane przez niego wyroki mogą być w efekcie kwestionowane. Niemniej sędziów pokoju, z racji małej wagi rozstrzyganych przez nich spraw, nie dotyczy instytucja wyłączenia ze względu na znajomość stron (w przeciwnym wypadku funkcjonowanie sędziów chociażby w małej, wiejskiej społeczności byłoby mocno utrudnione). Potencjalna znajomość sędziego i stron sporu może wpływać także na występowanie zjawiska korupcji, które dotykało sędziów pokoju w przeszłości⁶⁷, a i dzisiaj istnieje takie ryzyko⁶⁸. Między innymi dlatego z biegiem czasu ograniczono zakres kompetencji sędziów pokoju do pomniejszych spraw, aby zminimalizować ewentualne skutki niesprawiedliwego traktowania. Mniejszy zakres jurysdykcji może mieć również wpływ na pobudki kierujące osobami kandydującymi na to stanowisko.

5. Odniesienia do polskiego wymiaru sprawiedliwości

Na ziemiach polskich istniała w przeszłości instytucja sędziów pokoju, powołana do życia postanowieniami Konstytucji Księstwa Warszawskiego z 1807 r.⁶⁹ Szczegółową organizację sądów pokoju uregulował zaś dekret króla Fryderyka Augusta z dnia 26 lipca 1810 r. Sędzia pokoju wybierany był co dwa lata. W postępowaniu cywilnym rozstrzygał sprawy pojednawcze lub gdy wartość sporu wynosiła od 30 do 160 zł, a w sprawach karnych do wysokości grzywny 30 zł lub trzech tygodni aresztu. Do jego kompetencji należały ponadto sprawy o pobicia i obelgi. Instytucja ta przetrwała w niezmienionym kształcie do 1876 r. W II Rzeczypospolitej sędziowie pokoju byli wybierani na pięcioletnie kadencje. Kandydaci musieli spełnić wiele wymagań, m.in. mieć ukończone 30 lat, umieć czytać i pisać w języku polskim, mieć przynajmniej wykształcenie średnie,

⁶⁶ Ch.H. Smith, *op. cit.*, s. 3–10.

⁶⁷ *Ibidem*, s. 5.

⁶⁸ *Ibidem*, s. 3–10.

⁶⁹ Konstytucja Księstwa Warszawskiego, Tytuł IX, Artykuł 73.

posiadać pełnię praw obywatelskich i nieskazitelną opinię oraz zamieszkiwać w danym okręgu. Do ich kognicji należały sprawy mniejszej wagi, w których rozpoznawaniu wyřeczali sądy grodzkie⁷⁰.

W 2016 r. pojawił się pomysł restauracji instytucji sędziów pokoju w Polsce w celu odciążenia sądów rejonowych od rozpoznawania spraw mniejszej wagi. Jednak w przypadku realiów III Rzeczypospolitej takie rozwiązanie byłoby ryzykowne ze względu na między innymi: słabość lokalnych społeczności, częsty brak autorytetów oraz silne podziały polityczne, co łącznie powodowałoby brak szacunku i respektu dla sędziego pokoju, którego skuteczne funkcjonowanie bez tych przymiotów nie jest możliwe. Ponadto powstaje problematyczne zagadnienie, czy możliwe byłoby wprowadzenie tej instytucji bez uprzedniej zmiany konstytucji, co w obecnej sytuacji wydaje się mało prawdopodobne. Artykuł 175 Konstytucji RP⁷¹ wszak enumeratywnie wymienia rodzaje sądów, które sprawują wymiar sprawiedliwości w Rzeczypospolitej Polskiej.

6. Podsumowanie

Funkcjonująca w USA instytucja sędziów pokoju stanowi bez wątpienia interesujący przykład rozwiązania kwestii spraw sądowych mniejszej wagi, poprzez zaangażowanie w ich rozpoznawanie osób nieposiadających wykwalifikowanej wiedzy prawniczej. Warto tutaj wskazać na najważniejsze podobieństwa i różnice pomiędzy poszczególnymi stanami, a mianowicie: podstawa prawna dla funkcjonowania *justices of the peace* wynika z odpowiednich przepisów konstytucji stanowych; zagadnienia odnośnie do długości kadencji, metody powoływania sędziów, liczby sędziów przypadających na dany obszar czy sposobu odwołania mogą być regulowane zarówno przez konstytucje, jak i ustawodawstwa stanowe; występują znaczące różnice w kwestii obsadzania urzędów sędziów pokoju (np. w Arizonie w drodze wyborów powszechnych; w Massachusetts powoływanie przez gubernatora); przed kandydatami stawiane są zróżnicowane wymagania (np. w stanie Arizona od kandydata do urzędu nie wymaga się wykształcenia prawniczego, natomiast w Teksasie wymagana jest znajomość prawa, co realizuje się poprzez system specjalnych szkoleń przez cały okres kadencji sędziego); w każdym ze stanów sędziowie pokoju posiadają odmienne kompetencje (między niektórymi stanami można jednak dostrzec wyraźne podobieństwa przejawiające się przede wszystkim

⁷⁰ Art. 189–208 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 6 lutego 1928 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych (tekst jedn. Dz. U. z 1932 r. Nr 102, poz. 863 z późn. zm.).

⁷¹ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.).

w przekazaniu do właściwości sędziów pokoju pomniejszych spraw karnych i cywilnych czy czynności o charakterze notarialnym).

Z pewnością instytucję sędziów pokoju uznać trzeba za jedną z form odciążenia sądów powszechnych. Jednak moim zdaniem główną zaletą tej instytucji jest możliwości zbliżenia sformalizowanej oraz skomplikowanej struktury sędowniczej do obywatela, który często oczekuje przejrzystości i prostoty w dokonywaniu różnych czynności prawnych. Mieszkańcy Stanów Zjednoczonych, od początku istnienia swojego państwa, przyzwyczajeni są bowiem do ich dokonywania w prostej formule, w mało sformalizowany sposób. Dzisiejsza rzeczywistość nie pozwala na daleko idące uproszczenia, jednak chociażby możliwość notarialnego poświadczenia zgodności dokumentów przez osobę powszechnie znaną i szanowaną (bo właśnie taka osoba powinna być sędzią pokoju) jest pozytywniej odbierana przez obywatela aniżeli dokonywanie tych samych czynności przed nieznanym szerzej urzędnikiem. Oczywiście z sędziami pokoju wiąże się również wiele kontrowersji, a stopniowe wymieranie tej instytucji w dużych aglomeracjach miejskich wskazuje na niewielkie zainteresowanie nią ze strony obywateli. Niemniej na terenach średnio i nisko zurbanizowanych, gdzie więzi pomiędzy ludźmi są dużo silniejsze, instytucja ta nadal działa. Tam też *justices of the peace* pełnią swoje funkcje z dużo większą skutecznością. Można zaryzykować twierdzenie, że próba wprowadzenia tej instytucji w obecnych czasach w krajach, gdzie wcześniej nie było nigdy takiego rozwiązania i gdzie nie darzy się szacunkiem przedstawicieli władzy sędowniczej, może być bardzo ryzykowna i spowodować negatywne konsekwencje. W wielu krajach potencjalnym problemem mogłoby być także znalezienie odpowiedniej podstawy prawnej dla funkcjonowania sędziów pokoju i powierzenia im do rozstrzygania określonej kategorii spraw. W większości przypadków konieczna byłaby zmiana nie tylko przepisów ustawowych, ale także konstytucyjnych.

Podsumowując, należy przyznać, że instytucja *justices of the peace* stanowi ciekawy przykład ewolucji organu administracyjno-kontrolnego na szczeblu lokalnym w organ sędowniczo-administracyjny, przy jednoczesnej zmianie zakresu obowiązków i praw osób piastujących urząd oraz formy jego funkcjonowania w celu dostosowania do nowych warunków.

Streszczenie

Niniejsza praca opisuje instytucję sędziów pokoju (ang. *justices of the peace*) w Stanach Zjednoczonych Ameryki na przestrzeni lat, od ich genezy w średniowiecznej Anglii, poprzez jej rozwój, następnie ekspansję do USA oraz funkcjonowanie po dzień dzisiejszy. Ukazuje jej przemiany na przestrzeni lat oraz opisuje jej działanie we współczesnych częściach składowych USA, łącznie z pozytywnymi i pejoratywnymi cechami. Zawiera również odniesienia do polskiego systemu prawnego w tym aspekcie.

Słowa kluczowe

sędziowie pokoju, wymiar sprawiedliwości, historia sądownictwa

Abstract

This work describes the institution of justices of the peace in the United States of America over the years, from their origins in medieval England, through its development, then expanding to the United States and the existing of the today's. Shows her transformation over the years and describes its operation in modern states, including the positive and negative features. It also contains a reference to the Polish legal system in this respect.

Keywords

justices of the peace, justice system, history of the judiciary

